కారు చీకట్లో - చీకటిలో జరిగే అనర్థ కార్యాలూ-సూర్యోదయం కాగానే మాయమైపోతున్నాయి. ఆ ప్రకారంగానే, నిత్యానంద రసానుభవంతో, బంధాలూ, దుఃఖ గంధాలూ, పటా పంచలౌతాయి.

తమః కార్యమంటే చీకటిలో జరిగే దొంగతనాలూ, దోపిడీలూ, ఖూనీలూ, మోసాలూ, ఎన్నో ? ఇంకా తేళ్ళూ, పాములూ, కండ్లు కానక దారి తప్పటాలూ, తట్టుకోవటాలూ, ప్రమాదాలూ, బోలెడన్ని జరుగుతాయి. ఇవన్నీ పగటిపూట ఉండవేమో ? ఉన్నా తక్కువన్నమాట !

320-329 ప్రమాద నింద-ముందు జాగ్రత్తలు

శ్లో. దృశ్యం ప్రతీతం ప్రవిలాపయన్ స్వయం
సన్మాత్ర మానంద ఘనం విభావయన్
సమా హి తస్సన్ బహిరంతరం వా
కాలం న యేధా స్పతి కర్మ బంధే. 320

చ. వెలుపల లోపలం గనెడి విశ్వము కన్పడ కుండజేసి; ని
శ్చలముగ ధ్యానమున్ సలిపి సత్యము గూర్చి; సదాప్రమోదివై
వలసిన యంత జాగ్రతగ వర్తిలి, కాలము సాగనిమ్ము! ని
త్తులమగు కర్మబంధమును త్రోయగరాని దటంచు నెంచుచున్.

లోపలా వెలుపలా ఇప్పుడూ చూస్తుండే ప్రపంచాన్ని ఏకాగ్రచిత్తంతో మాయమయ్యేట్టుచేసి, ఆనందఘనమైన సత్యాన్ని గురించి ధ్యానంచేస్తూ, జాగ్రత్తగా కాలక్షేపం చెయ్యి! ఏ మాత్రమైనా కర్మబంధం - తల్పవాత-లేక, ప్రారబ్ధం మిగిలి ఉంటే, దాన్ని అనుభవించు! (తప్పదు కదా?) పూర్వ వాసనలేమైనా మిగిలి ఉంటే, దాన్ని ప్రారబ్ధమంటారు. అది అనుభవించి తీర వలసిందే ! అన్యమార్గం లేదు.

శ్లో. ప్రమాదో బ్రహ్మనిష్ఠాయాం - న కర్తవ్యః కదాచన
ప్రమాదో మృత్యు రిత్యాహ-భగవాన్ బ్రహ్మణ స్సుతః. 321

ఆ. వె. బ్రహ్మమందు నిష్ఠ పట్ల ప్రమాదంబు
చేయరాదు గాక చేయరాదు;
బ్రహ్మపుత్రుడైన భగవానుడీ ప్రమా
దంబు మృత్యువనుచు తలచినాడు.

ఎప్పటికీ బ్రహ్మనిష్ఠ విషయంలో ఏమరుపాటు పనికిరాదు. అంటే, బహిర్ముఖుడు కావటం తగదు. ప్రమాదం కంటే ఇంకో అనర్థం లేదన్నారు పెద్దలు. అసలు బ్రహ్మకొడుకైన సనత్కుమారుడే "ప్రమాదం వై మృత్యు మహం బ్రవీమి" - ప్రమాదమే (జ్ఞానికి) మృత్యువని నేనంటున్నా - నన్నాడు.

శ్లో. న ప్రమాదా దనర్థోఽన్యో - జ్ఞానినః స్వస్వరూపతః
తతో మోహ స్తతోఽహంధీ- స్తతోబంధ స్తతోవ్యథా. 322

ఆ. వె. జ్ఞాని స్వస్వరూప సంవర్ణనమున ప్ర
మాదమునకు మించి లేదనర్థ;
మందుచేత మోహ, మజ్ఞాన మందుచే
బంధ మవల; కడకు వ్యథ జనించు.

జ్ఞానికి తన సహజ స్వరూపాన్ని చూచుకోటంలో నిర్లక్ష్యంకానీ ఏమరు పాటుకానీ, ఉండరాదు, ఉంటే, అంతకు మించిన ఆపద ఇంకేదీ లేదు. దానివల్ల భ్రాంతీ, దానివల్ల అహంకారమూ, దానివల్ల బంధమూ, దానివల్ల దురదృష్టమూ - వరుసగా చుట్టు కుంటాయి.

శ్లో. విషయాభి ముఖందృష్ట్వా - విద్వాంస మపి విస్మృతిః
విక్షేప యతి ధీదోషైః - యోషాజారమివ ప్రియం. 323

ఆ. వె. విషయములకు లొంగి విద్వాంసుడైనను
ప్రాకులాట చూడ వాని మఱపె
బాధపెట్టు బుద్ధి భ్రమగొల్పి చెడ్డగా
చేడె జారువలచి చెఱచినట్లు.

స్వస్వరూప విస్మృతి – తన ఆత్మను తాను మఱచిపోవటం – ఒక కులట వంటిది. ఆ జారిణి ఎదుట జారుని చూచి ఎన్నెన్నో వగలు చూపి ఆకర్షించి పతితుని చేస్తుంది. ధన ప్రాణమానాలు హరిస్తుంది. ఆ ప్రకారంగానే విషయాలకు లొంగినవాడు, విద్వాంసుడైనప్పటికీ, మనసుకు సహజమైన చాపల్యాన్ని బట్టి. ఆత్మజ్ఞానానికి తప్పించి, భ్రమ కలిగిస్తుంది.

శ్లో. యథాపకృష్టం శైవాలం – క్షణమాత్రం న తిష్ఠతి;
ఆవృణోతి తథా మాయా–ప్రాజ్ఞం వాపి పరాఙ్ముఖం. 3౨౮

ఆ. వె. త్రోచి వేయబడిన ప్రాచి క్షణంబైన
నీటి గప్పకుండ నిలిచిపోదు;
మాయకూడనట్లె మఱి పరాఙ్ముఖుడైన
ప్రాజ్ఞునైన భంగ పఱచితీరు.

ప్రాచిని (నాచును) మాటిమాటికీ తొలగ ద్రోసినప్పటికీ, అది మళ్ళీ మళ్ళీ నీటిని కప్పుతూనే ఉంటుంది. మాయ కూడా అదే ప్రకారంగా ఆత్మధ్యానంలో ఉండటం మఱచి బహిర్ముఖుడైన విద్వాంసునైనా, ఆవరించి అవివేకంలో ముంచుతుంది.

శ్లో. లక్ష్యచ్యుతం చేద్యది చిత్తమీషద్
బహిర్ముఖం సన్నిపతేత్తతస్తతః
ప్రమాదతః ప్రచ్యుత కేళి కందుకః
సోపాన పంక్తౌ పతితో యథా తథాః 3౨౯

ఆ. వె. మనసొకింత లక్ష్యమును వీడి బయటికి
వెడలెనేని, జారిపడును క్రింద;
నాదమఱచి విసర, నాట బంతియు మెట్ల
వరుస నుండి క్రింద పడిన రీతి.

ఇంచుకైనా మనసు లక్ష్యం విడిచి వెలుపలికి పోసాగిందో? క్రిందికి క్రిందికై పడిపోవటం తప్పదు. ఆటబంతి పొరపాటున మెట్ల మీదికి దొర్లితే, మెట్టుకు మెట్టు జారుతూ క్రిందికి పడిపోతుంది కదా!

లక్ష్యమంటే బ్రహ్మమన్నమాట! ఎంత మంచి హెచ్చరిక! సాధకుని మనస్సు ఏ మాత్రమైనా తనలోపలి గుటిని విడిచి వెలుపలికి వెడలిందో? విచ్చల విడిగా తిరుగటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. నిలకడ అనేది ఉండదు. కనుక కడపట పతనం తప్పదు.

శ్లో. విషయే ష్వావిశచ్చేత - స్సంకల్పయతి తద్గుణాన్
సమ్యక్ సంకల్పనాత్ కామః - కామాత్ పుంసః ప్రవర్తనం. 3-౨౬

తే. గీ. విషయ వస్తువు లందున వివశమైన
మనసు వాటి గుణాలను మాటికెన్ను;
రేగి సంకల్ప బలము కోర్కిని ఘటించు;
కోర్కి యావస్తువును పొందగోరు బలిసి.

మనసు విషయ వస్తువుల మీదికి ప్రసరిస్తే, వాటి గుణాలమీద ప్రతి ఫలిస్తుంది. బాగా బలపడిన ప్రతిఫలం వల్ల కోరిక చెలరేగుతుంది. కోరిక తరువాత, మనిషి దాన్ని పొందటానికై తహతహలాడి, కోరిక తీర్చుకుంటాడు.

శ్లో. తతః స్వరూప విభ్రంశో - విభ్రష్ట స్తు పతత్యధః
పతి తస్య వినానాశం - పునర్నారోహ ఈక్ష్యతే. 3-౨౭

అ. వె. కనుక, స్వస్వరూపమును వీడి భ్రష్టుడౌ;
భ్రష్టుడైన పిదప పతనమొందు;
పతితుడైన వాడు పడయు వినాశంబు;
మఱల తిరుకొనెడి మాట యరుదు.

కాబట్టి, మఱపుచేత మనిషి, స్వస్వరూపాన్ని దర్శించేది మాని, భ్రష్టుడౌతాడు. అలా భ్రష్టుడైనవాడు పతనం పొందుతాడు. పతనం పొందినవాడు వినాశనాన్ని తెచ్చుకుంటాడు. మళ్ళీ బాగుపడి పైకి రావటమనేది అరుదు – మనం చూడలేదు.

శ్లో. సంకల్పం వర్జయేత్ తస్మాత్ – సర్వానర్థస్య కారణం;
అపథ్యాని హి వస్తూని – వ్యాధిగ్రస్తో యథోత్సృజేత్. ౩౨౮

తే. గీ. వ్యాధి పీడితుడగు వాడ పథ్యములనె
అరగింపని రీతి; నీ వందువలన
వదలవలయు ననర్థ సర్వస్వమునకు
కారణం బైన విషయ సంకల్ప మెపుడు.

కాబట్టి, వైద్యుడు సూచించిన అపథ్యమైన తినుబండారాలను, రోగి యెలా తినరాదో, ఆ విధంగా అన్ని అనర్థాలకు మూల కారణమైన విషయ వస్తువుల మీదికి మనసు మళ్ళటమనే అభ్యాసాన్ని పూర్తిగా నిరోధించు! కామ సంకల్పం లేకపోతే, నీవు తప్పక తరిస్తావు.

శ్లో. అతః ప్రమాదాన్న పరోఽస్తి మృత్యుః
వివేకినో బ్రహ్మవిదః సమాధౌ
సమాహితః సిద్ధి ముపైతి సమ్యక్
సమాహితాత్మా భవ! సావధానః. ౩౨౯

అ. వె. అగుట, బ్రహ్మవేత్త యైన వివేకికి
మఱపు కంటె చావు మఱియు లేదు;

ధ్యాన నిరతి నున్నవాని కబ్బుసమాధి;
సావధానముగను సలుపవయ్య!

కాబట్టి, విచక్షణ జ్ఞానంతో బ్రహ్మాన్ని తెలుసుకున్నవానికి, ప్రమాదం కంటే మించిన చావింకొకటి లేదు. నిరంతరం ధ్యానంలో మగ్నుడై ఉండేవాడు తప్పక సమాధి సిద్ధి పొంది తీరుతాడు. జయం లభించి తీరుతుంది. అందువల్ల నీవు జాగ్రత్తగా నీ మనసును బ్రహ్మ మందు లీనం చెయ్యి! లీనం చేసి బాగా ధ్యానించు!

330-338 అసత్తు పరిహరించు!

శ్లో. జీవతో యస్య కైవల్యం - విదేహే చ స కేవలః
యత్కించిత్ పశ్యతో భేదః-భయం బ్రూతే యజుశ్శ్రుతిః. 330

ఆ వె. జీవితమున తాను కేవలుండగువాడు
గిట్టినపుడు తనువు, కేవలుండె!
ఇంచుకైన భేద మెంచెనా భయముంట
ఖాయ మంచు తైత్తిరీయ మనును.

జీవించి ఉండి నప్పుడే బంధముక్తు డెవడౌతున్నాడో? అతడు దేహ పతనానంతరం కూడా ముక్తుడే అవుతాడు. ఏ మాత్రమైనా భేదం గమనించే వాడికి భయం ఉంటుందని తైత్తిరీయోపనిషత్తు - "యదా హ్యేవైష ఏతస్మిన్ ఉత్+అరం (ఉదరం) అంతరం మరుతే, అథ తస్య భయం భవతి" - అనే వాక్యంతో హెచ్చరిస్తుంది. కైవల్యానికి గతి నిర్వికల్ప సమాధి నిష్ఠ!

శ్లో. యదా కదా వాపి విపశ్చిదేష
బ్రహ్మణ్య నంతేఽప్యణు మాత్ర భేదం
పశ్య త్యథా ముష్య భయం తదేవ
యదీక్షితం భిన్న తయా ప్రమాదాత్. 331

ఆ. వె. ఎప్పుడేని విబుధు డించుకంత అనంత
మైన బ్రహ్మమందు నరయుభేద ?
మా ప్రమాదవశత నగుపట్టు భిన్నత
భయమునకును హేతు వయి స్ఫురించు.

ఎప్పుడైనా సరే! ఈ యనంతమైన బ్రహ్మంలో జ్ఞానియైన వాడు అణుమాత్రమైనా భేదం కనిపెడతాడో, అప్పుడే ఆ క్షణమే అజ్ఞానికి ప్రమాదవశాత్తుగా కనపడే భిన్నత, భయకారణ మౌతుంది.

ద్వితీయాద్వై భయం భవతి - (బృహదారణ్యకం ౧-౪-౨)

రెండవ వాడుంటేనే కదా భయం! పరమాత్మ కంటే ఇంకో పదార్థం ఉన్నదంటే, అది ద్వైత మౌతుంది. అద్వైతం కాదుగా!

శ్లో. శ్రుతి స్మృతి న్యాయశతై ర్నిషిద్ధే
దృశ్యేఽత్ర యస్స్వాత్మ మతిం కరోతి;
ఉపైతి దుఃఖోపరి దుఃఖ జాతం
నిషిద్ధ కర్తా స మలిమ్లుచో యథా. 332

ఆ వె. శ్రుతుల స్మృతుల న్యాయశతముచేత నిషిద్ధ
మగును దృశ్యజగము నాత్మయనుట;
దేహదృష్టి వలన తీరని దుఃఖమే!
దొంగతనము వలన దొంగకట్లు.

ఉపనిషత్తులూ, శాస్త్రాలూ, స్మృతికాది న్యాయాలూ- ఇలా అనేకాలచేత, అహంకారం మొదలు దేహం వఱకూ ఉండే విషయ ప్రపంచమనే దృశ్యం నిషేధింప బడింది. దృశ్య మంటే దృక్స్వరూపమైన ఆత్మకు కనపడేదంతా దృశ్యం ఆత్మకంటే వేఱైనది - అంటే దృశ్య మంతా అనాత్మలమయం. ఆత్మను అనాత్మగానూ, దేహాదులను ఆత్మ గానూ - చూస్తున్న విపర్యాసంతో కల్పితమయింది ప్రపంచమూ, దాని వ్యవహారమూ! ఇదంతా నశించేదేనని శ్రుతులూ, శాస్త్రాలూ

న్యాయాంలూ చాటుతున్నాయి. బ్రహ్మ మొక్కటే సత్యం! ఇదంతా నిర్లక్ష్యంచేసి అసత్యమగు దేహాదులందు కర్తృత్వ భోక్తృత్వ లక్షణాలపై అభిమాన పడేవాడు, జనన మరణాది దుఃఖాలు పొందక తప్పదు. తనవి కాని వస్తువులను దొంగిలించటానికై పోయిన దొంగవలె అనేక దుఃఖాలకు పాల్పడుచున్నాడు.

శ్లో. సత్యాభి సంధాన రతో విముక్తో
మహత్వ మాత్మీయ ముపైతి నిత్యం
మిధ్యాభి సంధాన రతస్తు నశ్యేత్
దృష్టం తదే తద్యద చోర చోరయోః. 333

తే. గీ. సత్యమును గూర్చి ధ్యానంబు సలుపువాడు
మాయను జయించి ఆత్మ సామ్రాజ్యమేలు;
మిథ్యనే నమ్ముకొనువాడు మిడుకుచుండు;
చొరకు దొంగకు నెట్లొ? యిర్వురకు నట్లె!

ఆత్మాను సంధానంచేసి ధ్యానంలో మునిగిన వాడు, మాయ నుంచీ స్వతంత్రుడై బ్రహ్మ మౌతాడు. ఆత్మ వైభవాన్ని అనుభవిస్తాడు. అటుగాక మిథ్యా ప్రపంచంలోనే మునిగి తేలేవాడు, తన నాశనాన్ని తానే తెచ్చుకుంటాడు. ఇందుకు దొరనూ, దొంగనూ ఉదాహరణంగా చెప్పకోవచ్చు.

శ్లో. యతి రస దనుసంధిం బంధ హేతుం విహాయ;
స్వయ మయ మహ మస్మీత్యాత్మ దృష్ట్యైవ తిష్ఠేత్;
సుఖ యతి నను నిష్ఠా బ్రహ్మణి స్వాను భూత్యా
హరతి పరమ విద్యాకార్య దుఃఖం ప్రతీతం. 334

చ. యతి యగువాడు బంధమయమైన యసత్యము నంటబోక, సం
తతము నిజాత్మ నుండి - ఇదె తానను భావము నిల్పి గట్టిగా

ప్రతముగ ధ్యానమున్ సలుప, బ్రహ్మము సుస్థిరమై సుఖంబిడున్;
వెతలను మాన్పు పూర్తిగ నవిద్య నొకానొక డున్నవేళలన్.

సన్యాసి – లేక, సాధకుడైన వాడెప్పుడూ బంధకారణమైన అసత్యం జోలికి పోరాదు. దానిలో ఉండనూరాదు. తన భావాన్ని యెల్లప్పుడూ ఆత్మ మీదనే స్థిరంగా ఉంచి– ఇదే నేను – అనుకుంటూ (సోఽహం) ఉండవలసింది. అలా తెలుసుకోటం ద్వారా బ్రహ్మంలో ఐక్యమైతేనే ఆనందం అనుభవానికి వస్తుంది. ఒకానొకడు అజ్ఞాన దశలో అనుభవించే మాయామయమైన దుఃఖాలన్నిటినీ దూరంగా ఉంచుతుంది. విషయ వస్తువులను గురించి (అసత్యం) నిరంతరం తల పోయటం వల్లనే, బంధాలకు కారణాలు కలుగుతున్నాయి. ఆముష్మిక సుఖానికవి అడ్డగోడ లౌతున్నాయి. జీవిత లక్ష్యాన్ని మఱుగు పఱచి, నానావస్థలూ కలిగిస్తాయి. కనుక అంతవంతమైన అనాత్మ వస్తువులను గురించి ఆలోచించనే వద్దు! ఇది జరిగితే అజ్ఞానం నశించి, ఆత్మను గురించి దృఢమైన విజ్ఞానం కలుగుతుంది. అంతటా నిండి ఉండే ఆత్మ– తనలోనూ ఉంది – అనే భావం ధ్రువపడుతుంది. అనుభవించే కొద్దీ, బాధలు తొలగి, అనంతానందం లభిస్తుంది.

శ్లో. బాహ్యాను సంధిః పరివర్ధయే త్ఫలం
దుర్వాసనా మేవ తత స్తతోఽధికాం
జ్ఞాత్వా వివేకైః పరిహృత్య బాహ్యం
స్వాత్మాను సంధిం విదధీత నిత్యం. 33౫

ఆ. వె బాహ్యవిషయ సంధి ఫలవృద్ధి గావించు
చెడ్డ కోర్కలూరు చిత్తమందు;
తెలివితో గ్రహించి; దిగనాడి బాహ్యంబు
నిత్యమాత్మ యందె నెగడవలయు.

బాహ్య మందలి విషయ వస్తువుల్లో ప్రవేశించే కొద్దీ, ఫలాలు అంత కంతకూ పెరుగుతాయి. దుర్వాసన లధిక మౌతాయి. వివేకంతో బాహ్యాన్ని విడిచిపెట్టి నిత్యమూ ఆత్మ యందే నిలిచి ఉండు!

శ్లో. బాహ్యాని రుద్ధే మనసః ప్రసన్నతా;
మనసః ప్రసాదే పరమాత్మ దర్శనం;
తస్మిన్ సుదృష్టే భవ బంధ నాశో
బహిర్ని రోధః పదవీ విముక్తేః. 336

తే. గీ. బాహ్యవస్తు ప్రపంచ మీ పగిది మూసి
నపుడు మనస ప్రసన్నమౌ; నాత్మ వెలుగు!
నట్టి యెఱుకను భవబంధ మంతరించు;
బాహ్యముడుగుట ముక్తికి ప్రథమ పదవి.

బాహ్యవస్తు ప్రపంచ మీా విధంగా యెప్పుడు మూత పడుతుందో, అప్పుడు మనసు ప్రసన్న మౌతుంది. ఆ ప్రసాద గుణం వల్ల పరమాత్మ దర్శన మౌతుంది, ఎఱుక బాగా బలపడి పోతే, భవబంధాల గొలుసు పూర్తిగాపటాపంచలై తెగిపోతుంది. కాబట్టిబాహ్యాన్ని నిషేధించటమే ముక్తికి మొదటి మెట్టన్నమాట!

శ్లో. కః పండితస్సన్? సదసద్వివేకీ
శ్రుతి ప్రమాణః పరమార్థ దర్శీ
జానన్హి కుర్యా దసతోఽవలంబం
స్వపాత హేతోః శిశువన్ముముక్షుః. 337

ఉ. చక్కఁగ విద్యనేర్చి; సదసత్తుల భేద మెఱింగి; వేదముల్
మిక్కిలిగా ప్రమాణమయి మించి; సదా పరమార్థ దర్శియై;
మక్కువ ముక్తిపై గలుగు మానవు డెక్కడనే నసత్తుపై
గ్రక్కున దూఁకునా? పతన కారణమున్, పసిబిడ్డ పోలికన్.

బాగా చదివి పండితుడై, ఇది సత్యమూ - ఇది అసత్యమూ - అనేది తెలుసుకున్నవాడై, వేదాలు ప్రమాణాలని నమ్మినవాడై, ఆత్మ యందే చూపు నిల్పి పరమార్థం చూచినవాడై, మోక్షాపేక్షయెక్కువగా ఉండే మానవోత్తము డెక్కడైనా, పసిబిడ్డవలె, తన పతనానికి కారణమైన యీ యసత్తు (ప్రపంచం) మీదికి మొగ్గుతాడా! అంత తెలివి తక్కువ వాడెవ్వడూ ఉండడు కదా!

శ్లో. దేహాది సంసక్తి మతో న ముక్తిః;
ముక్తస్య దేహాద్యభిమత్య భావః;
సుప్తస్యనో జాగరణం నజాగ్రత
స్వప్నస్తయో ర్భిన్న గుణాశ్రయత్వాత్. 330

తే. గీ. ముక్తి యబ్బదు దేహాది సక్తునకును;
ముక్తునకు లేదు దేహాది సక్తి యెపుడు;
కలను మెలకువ, మెలకువం గలయు లేదు;
రెండు భిన్న గుణంబులై యుండుకతన.

దేహాభిమాన మోక్షాలు రెండూ పరస్పర విరుద్ధాలు. దేహాభిమానం అజ్ఞానం; స్వస్వరూప జ్ఞానం మోక్షం. కాబట్టి దేహాదుల మీద వ్యామోహపడే వాడికి ముక్తిలేదు. ముక్తుడైన వాడికి దేహాదుల మీద భ్రాంతే ఉండదు. నిద్రలో కలలూ కంటూ ఉండే వాడికి మెలకువ లేదు. మెలకువలో ఉన్నవాడికి కలలురావు. దేహాభిమాని జాగ్రదవస్థలో స్థూలదేహంతో విషయ భోగాల అల్పసౌఖ్యాలను భవించ గలుగుతాడు; నిద్రలో సూక్ష్మ శరీర సంబంధంవల్ల కలలు కంటాడు. కారణ శరీర సంబంధంతో గాఢనిద్ర ననుభవిస్తాడు. ఇంతే! మోక్షకాము ఆకారణ శరీరాన్ని గూడా దాటె తురీయావస్థలో ఉంటాడు. ఈ మూడు దేహాలనూ మఱచి ఉంటాడు. అలాంటి వారికీ, మామూలు మనిషికీ, ఎక్కడికెక్కడ? ఇతడెంతటి హీనదశలో ఉన్నాడో?

339 - 348 ఆత్మనిష్ఠ

శ్లో. అంతర్బహిః స్వం స్థిర జంగమేషు
జ్ఞాత్వాఽఽత్మనా ధారతయా విలోక్య
త్యక్తా ఖిలోపాధి రఖండ రూపః
పూర్ణాత్మనా యః స్థిత ఏవ ముక్తః. 339

ఆ. వె. అతడు ముక్తు డెవ్వ డంతరంగబు లో
పల చరాచర ప్రపంచ మాత్మ
యని యెఱుంగు? దాని నాధారముగ నెంచు ?
భ్రమలు విడిచి నిలుచు బ్రహ్మమందు ?

ఎవడైతే మనసులో స్థావర జంగమాత్మకాలైన ప్రపంచవస్తువులన్నీ – లోపలా వెలుపలా – అధిష్ఠానమైన ఆత్మగా తానే వెలుగుతున్నా ననుకుంటాడో ? అనుభవ పూర్వకంగా గ్రహిస్తాడో ? ఉపాధులన్నీ అజ్ఞాన పూర్వకమైన అధ్యాసతో ఏర్పడినవని నిశ్చయించుకుంటాడో? సచ్చిదానంద పరిపూర్ణ బ్రహ్మంలో నిరంతరం ఉండగలుగుతున్నాడో? వాడు ముక్తుడు.

శ్లో. సర్వాత్మనా బంధ విముక్తి హేతుః
సర్వాత్మ భావాన్న పరోఽస్తి కశ్చిత్;
దృశ్యాగ్రహే సత్యుప పద్యతేఽసౌ
సర్వాత్మ భావోఽస్య సదాత్మనిష్ఠయా. 340

ఉ. ఈ యఖిల ప్రపంచము గ్రహించుట యాత్మగ బంధమోక్షణో
పాయము; విశ్వ మాత్మయను భావము కంటెను మించినట్టి దిం
కే యది లేదు; మానవున కీ దశకోశము, వస్తులోకమున్
మాయ యొనర్చి; ఆత్మను నిమగ్నత జెందుట యొప్పునెంతయున్

సర్వాత్మ భావ మంటే, తనవలెనే అన్ని వస్తువులనూ ప్రాణులనూ ఆత్మగానే భావించటం. అదే బంధాలు త్రెంచుకునే మార్గం. అంతకు మించిన దింకేదీ లేదు. "అంత ర్బహిశ్చ భూతానా మచరం

చరమే వచ" - భూతాల బాహ్యాభ్యంతరాల్లో అంతటా చరంగానూ అచరంగానూ పరబ్రహ్మమే ఉంది. (గీ. ౧౩-౧౬.) ఈ దశను పొంద దలచినవాడు వస్తు ప్రపంచాన్ని పూర్తిగా విడిచిపెట్టి, స్థిరంగా అహం బ్రహ్మాస్మి - అనుకుంటూ ఆత్మానుభవ మగ్నుడు కావలెనన్నమాట! అదే కైవల్య స్థితి.

శ్లో. దృశ్యస్యా గ్రహణం కథం ను ఘటతే? - దేహాత్మనా తిష్ఠతో;
బాహ్యార్థాను భవ ప్రసక్త మనసః - తత్తత్క్రియా కుర్వతః;
సన్యస్తాఖిల ధర్మకర్మ విషయై - ర్నిత్యాత్మ నిష్ఠాపరైః
తత్వజ్ఞైః కరణీయ మాత్మని సదా-నందే చ్ఛ భిర్యత్నతః. ౩౮౧

ఉ. దేహమె తానుగా దలచి, దీనను బాహ్యసుఖాలు కోరి, వ్యా
మోహముతో పనుల్ సలుపు మూర్ఖుడు, దృశ్యము వీడనేర్చునా?
బాహిర ధర్మకర్మముల పట్ల విరక్తి వహించి; యత్నతన్
సోహమటంచు నిష్ఠ గనుచున్ బుధు డందును నిత్యసౌఖ్యమున్.

ఎవడు దేహాభిమానంతో జీవిస్తూ, మనసులో బాహ్యవస్తువుల సుఖాల మీాద భ్రాంతి పడుతూ, అందుకై అనేక కార్యాలు చేస్తూ ఉంటాడో ? వాడికి దృశ్య ప్రపంచం మీాద విరక్తి ఎలా కలుగుతుంది? విజ్ఞుడైనవాడు అన్ని ధర్మాలనూ కర్మలనూ విడిచిపెట్టి, నిత్యమూ ఆత్మయందే నిమగ్నుడై సదానందాన్ని అనుభవించ కోరేవాడు ప్రయత్న పూర్వకంగా దృశ్యాలను అగ్రహణం చేయవలసింది.

శ్లో. సర్వాత్మ సిద్ధయే భిక్షోః - కృత శ్రవణ కర్మణః
సమాధిం విదధాత్యేషా - శాంతో దాంత ఇతి శ్రుతిః. ౩౮౨

తే. గీ. శ్రవణ మొనరించి బాగుగా సన్యసించి
భిక్షువై శాంతి దాంతి లభించి యున్న
వానికె సమాధి విధియించె బహుళ శ్రుతులు
ఆత్మగా విశ్వమంతయు నరయు కొఱకు.

అన్ని శ్రుతులూ బ్రహ్మనిష్ఠుడైన గురువువల్ల బాగా శ్రవణం చేసి, విన్నదాన్ని మననంతో బలపరచుకొని మనోనిగ్రహాన్ని పొంది, భిక్షువైన వాడికే, సర్వాత్మ సిద్ధి కోసం సమాధి విధింపబడింది.

"శాంతో దాంత ఉపరతి తితిక్షుః సమాహిత
శ్రద్ధా విత్తో భూత్వాఽత్మ న్యై వాఽత్మానం పశ్యేత్"-

అంటుంది బృహదారణ్యకం (1) శమమూ (శాంతి) (2) దమమూ (దాంతి–ఇంద్రియనిగ్రహం) (3) ఉపరతి (వస్తు ప్రపంచం మీాది విరక్తి) (4) తితిక్ష (ఓర్పు) (5) శ్రద్ధ (తనయందూ, శాస్త్రమందూ, సత్యమందూ నమ్మకం) (6) సమాధానం (ఉన్నదానితోనే తృప్తి) – ఈ యారు గుణాలూ ఉంటేనే, ఆత్మావలోకనం సులభమౌతుంది. అట్టి భిక్షువుకే సమాధి సిద్ధిస్తుంది.

శ్లో. ఆరూఢ శక్తే రహమో వినాశః
కర్తుం న శక్యః సహసాపి పండితైః
యే నిర్వికల్పాఖ్య సమాధి నిశ్చలా
స్తానంత రానంత భవా హి వాసనాః ॥ 343

తే. గీ. గట్టి పడెనే నహంకార మిట్టె కడకు
నెట్టి శక్యము కాదు మనీషికేని;
నిర్వికల్ప సమాధిలో నిశ్చలునకు
తప్ప – బహుజన్మ ఫలములు తలపు లగుట.

ఒకసారి ఆ అహంకారం గట్టి పడిపోతే, దాన్ని నాశనం చేయటం ఎంత పండితుడికైనా సాధ్యమైన పనికాదు. అహంకారం శక్తి అసామాన్యం. రకరకాల భ్రమలు చెలరేగించి విజృంభిస్తుంది. అనేక జన్మల పరిపాకం కదా ? నిర్వికల్ప సమాధిలో నిలువ గలిగిన వాడికే తప్ప సాధ్యంకాదు. సమాధి రెండు విధాలు – సవికల్ప సమాధీ, నిర్వికల్ప సమాధీ. (1) జ్ఞాతా జ్ఞేయమూ, జ్ఞానమూ అనే త్రిపుటి విలీనం

కాకుండానే కేవలంగా బ్రహ్మ మందు చిత్తవృత్తి నిల్చిపోయి బ్రహ్మాకారంగా ఉండేది, సవికల్పం. (2) మనస్సు, జ్ఞాతృ-జ్ఞాన భేదం వదలి జ్ఞేయ మందే స్థిరంగా నిల్చిపోతే, నిర్వికల్ప సమాధి. నీళ్లలో ఉప్పు కరిగిపోయి నీళ్ళ రూపం గానే ఉన్న విధంగా బ్రహ్మాకారంలో మానస ప్రవృత్తి కలిసిపోతే, అది నిర్వికల్ప మన్నమాట !

శ్లో. అహం బుద్ధ్యైవ మోహిన్యా-యోజయిత్వాఽఽవృతేర్బలాత్
విక్షేప శక్తిః పురుషం - విక్షేప యతి తద్గుణైః. 344

తే. గీ. ఆవరణ శక్తి చేయు సహాయమునను
చేవ మీఱెడునట్టి విక్షేపశక్తి
నరుని సమ్మోహ పరచి నానావిధాల
చెఱచు, పెంచి యహంకార చిహ్నములను.

ఆవరణ శక్తి తమోగుణం వల్ల చెలరేగి, బుద్ధిని భ్రమింపజేసి, సత్యాన్ని గుర్తించనీయదు. అలా బుద్ధి భ్రంశం కలిగితే, విక్షేప శక్తి రజోగుణం వల్ల మనసు నుద్రేక పరచి, ఏవేవో ఊహాలు పుట్టిస్తుంది. ఇదే మనో- బుద్ధుల చిలిపి తనం. దీనివల్లనే మనిషి యెడతెగని దుఃఖాల్లో మునిగి తేలుతాడు.

శ్లో. విక్షేప శక్తి విజయో విషమో విధాతుం
నిశ్శేష మావరణ శక్తి నివృత్త్యభావే
దృగ్దృశ్యయోః స్ఫుట పయోజల వద్విభాగే
నశ్యేత్త దావరణ మాత్మనిచ స్వభావాత్
నిస్సంశయేన భవతి ప్రతిబంధ శూన్యో
విక్షేపణం నహి తదా యదిచే న్మృషార్థే. 345

శా. చావం జేసిన గాని యావరణ మాసాంతంబు; గెల్వంగ రా
దీ విక్షేపము; నాత్మ గప్పుటది తానే మాయు దృగ్దృశ్య భా
గా విష్కారము పాలు నీటివలె చేయన్; గెల్పు నిస్సంశయం
బౌ; వీడున్ ప్రతిబంధన్; మది మృషార్థాపేక్ష లేకుండినన్.

ఆవరణ శక్తి కొంచెమైనా మిగులకుండా, వ్రేళ్ళతో దాన్ని పెకలించి వేయకపోతే, విక్షేపశక్తి మీద విజయం సాధించటం కష్టమౌతుంది. అప్పుడదిఆత్మను కప్పుకొని ఉండటాన్ని సహజంగానేమాని, మాయమౌతుంది – పాలను నీటినివలె, దృక్ దృశ్యాలను (కర్తా, కర్మలను) వేఱుపరచి గుర్తిస్తే విజయం ప్రతిబంధశూన్యమై నిస్సంశయంగా విజయం లభిస్తుంది – మనసు నిజంకాని విషయ – వస్తువుల మీదికి ప్రసరించనందువల్ల.

శ్లో. సమ్యగ్వివేకః స్ఫుట బోధ జన్యో
విభజ్య దృక్ – దృశ్య పదార్థ తత్వం;
ఛినత్తి మాయాకృత మోహ బంధం
యస్మా ద్విముక్తస్య పునర్న సంసృతిః; 348

ఆ. వె. గట్టి బోధచేత కలుగు వివేకంబు
వలన కర్తృ - కర్మముల విభాగ
మబ్బు; మాయ బంధ మంతరించి విముక్తి
కలుగు; మఱల జన్మ కలుగబోదు.

శ్రుతులవల్లా, ఆచార్య ప్రసాదంవల్లా దొరికిన మహావాక్యార్థానుభవం, – "బ్రహ్మ సత్యం జగన్మిథ్యా" – బ్రహ్మ సత్యమూ, జగత్తు మిథ్యా అనే వివేకానికి దారి తీస్తుంది. ఈ వివేకంవల్ల దృగ్ – దృశ్య పదార్థతత్వం – నీరక్షీరాలవలె – విభజించి చూడటం జరుగుతుంది. అందువల్ల దేహాత్మ భ్రాంతి (సంసార బంధం) పూర్తిగా త్రెంచి వేయటం జరుగుతుంది. అలా మోక్షం పొందిన వారికిక మళ్ళీ జన్మలేదు.

శ్లో. పరావరైకత్వ వివేక వహ్నిః
దహత్య విద్యా గహనం హ్యశేషం
కింస్యా త్పునః సంసరణస్య బీజ
మద్వైత భావం సముపేయు షోఽస్య. 349

తే. గీ. జీవుడే బ్రహ్మమను జ్ఞాన సిద్ధి యనెడి
దహను డజ్ఞాన గహన మంతయు దహించు
నిట్టి యద్వైత భావంబు గట్టి పడిన
జను పునర్జన్మమునకు బీజంబు కలదె?

"తత్వమసి"-మొదలైన మహావాక్యార్థంతో, జీవుడూ బ్రహ్మమూ ఒకటేనన్న జ్ఞానం, అజ్ఞాన కాననాన్ని నిశ్శేషంగా దహించివేస్తున్నది. ఇలాంటి అద్వైత భావ మెవడికి బలపడిందో, అతని కింక పునర్జన్మ కోసం విత్తన మెక్కడ మిగులు తుందీ!

శ్లో. ఆవరణస్య నివృత్తిః -భవతి చ సమ్యక్ పదార్థ దర్శన తః;
మిథ్యా జ్ఞాన వినాశః - తద్వత్ విక్షేప జనిత దుఃఖ నివృత్తిః. ౩౪౮

తే. గీ. ఆవరణ శక్తి తనకు తానై నశించు
నాత్మ దర్శన మనుభవంబైన యపుడు;
మిథ్యయగు జ్ఞాన మెడలు నామీద; నంత
తొలగు విక్షేప జనితమౌ దుఃఖమెల్ల.

సత్యాన్ని పూర్తిగా అనుభవానికి తెచ్చుకోగానే ఆత్మను కప్పుకొని ఉండే ఆవరణ శక్తి పూర్తిగా మాయమైపోతుంది. మిథ్యాజ్ఞానమంతా దాని వెంటనే దూరమౌతుంది. విక్షేప శక్తివల్ల జనించిన దుఃఖాలన్నీ తీరిపోతాయి. ఆవరణమూ, అధ్యాసా, విక్షేపమూ - ఈ మూడు ప్రతి బంధకాలూ వాటి కార్యాలూ, బ్రహ్మసాక్షాత్కారం చేత నశిస్తున్నాయి.

"భిద్య తే హృదయ గ్రంధిః ఛిద్యం తే సర్వసంశయాః
క్షీయం తే చాస్య కర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే"

సర్వాధిష్ఠానమైన పరబ్రహ్మను దర్శింపగానే, సర్వసంశయాలూ, సర్వ కర్మలూ ఉడిగి, అజ్ఞానావరణ పూర్తిగా నశిస్తున్నది. (ముండకోపనిషత్తు)

349-353 అధిష్ఠాన నిరూపణ

శ్లో. ఏత త్త్రితయం దృష్టం - సమ్యగ్రజ్జు స్వరూప విజ్ఞానాత్
తస్మాద్వస్తు సతత్త్వం-జ్ఞాతవ్యం బంధముక్తయే విదుషా. ౩౪౯

తే. గీ. త్రాడును గుఱించి సత్యంబు చూడఁ గలిగి
నప్పుడీ మూడు నాశనమగుట తెలియు;
కనుక, విజ్ఞాని బంధ మోచనము కొఱకు
వస్తుతత్త్వము తెలియగావలయు సరిగ.

ఇది త్రాడే కాని పాముకాదని బాగా తెలుసుకున్న తర్వాత ఈ మూడూ (౧) త్రాటి యందు ఆవరణ నివృత్తి (౨) సర్పభ్రాంతి - అనే మిథ్యాజ్ఞానమూ (౩) సర్పభ్రాంతి అనే విక్షేపం వల్ల కలిగిన భయ - కంప - రోదనాదులైన దుఃఖాలూ-నశిస్తున్నాయి. కాబట్టి విద్వాంసు డైనవాడు బంధకారణాలైన ఆవరణ విక్షేప శక్తులను నశింపజేసుకో టానికై స్వస్వరూపాన్ని తెలుసుకోవలసి యున్నది.

శ్లో. అయోఽగ్ని యోగాదివ సత్సమన్వయాన్
మాత్రాది రూపేణ విజృంభతే ధీః
తత్కార్య మేతత్ త్రితయం యతోమృషా
దృష్టం భ్రమ స్వప్న మనోరథేషు. ౩౫౦

శ్లో. తతో వికారాః ప్రకృతే రహం ముఖాః
దేహావసానా విషయాశ్చ సర్వే
క్షణేఽన్యథా భావిన ఏష ఆత్మా
నోదేతి నాప్యేతి కదాపి నాన్యథా. ౩౫౧

చ. ఇనుమది కాలి యగ్నివలె కన్పడు రీతిగ; బుద్ధి బ్రహ్మమం
దునికిని కర్త-కర్మ యగు చుండును; రెండును బుద్ధి కార్యముల్;
కనబడు భ్రాంతి స్వప్నముల కల్పన లందు నసత్యమై; యటుల్
తను-వహ-మింద్రియంబులు కృత ప్రకృతుల్ మృషవే! క్షణక్షణం
బును నవి మారుచుండుటను; బొత్తుగ మారని దొక్క ఆత్మయే!

ఇనుపకడ్డీ నిప్పుల్లో కాలినప్పుడు ఆనిప్పులవేడినీ, కాంతినీ,పొందు తుంది. బాగా కాలేకొద్దీ ఏది ఇనుమో, ఏది నిప్పో, తెలియనట్లుమారి పోతుంది. అదే ప్రకారంగా బ్రహ్మంలో లగ్నమైన బుద్ధి కూడా, బ్రహ్మం ప్రభావం వల్ల – జ్ఞాతా, జ్ఞానమూ – అవుతుంది. ఈ రెండూ బుద్ధి కార్యాలే! – భ్రాంతిలోనూ, స్వప్నంలోనూ, ఊహలోనూవలె అబద్ధాలై కనపడతాయి. అలాగే ప్రకృతి రూపాలైన అహంకారం మొదలు స్థూల శరీరం దాకా – అన్ని విషయ వస్తువులూ అబద్ధాలే! అబద్ధాలెందు కంటే, అవి క్షణక్షణం మారుతూనే ఉంటాయి ఎప్పటికీ మారకుండా ఉండే దొక ఆత్మ మాత్రమే!

శ్లో. నిత్యా ద్వయాఖండ చిదేక రూపో
బుద్ధ్యాది సాక్షీ సదసద్వి లక్షణః
అహం పద ప్రత్యయ లక్షితార్థః
ప్రత్యక్సదానంద ఘనః పరాత్మా. 382

తే. గీ. అద్వయము నిత్యము నఖండమై చిదేక
లీల, బుద్ధ్యాది సాక్షియై; స్థూల సూక్ష్మ
ముల కతీతము; నేను – కు మూల మూచి;
ప్రత్యగానంద ఘనము పరాత్మ సుమ్మి!

ఆత్మ స్వభావ మెప్పుడూ నిత్యమూ, అద్వయమూ, చిదేక రూపమూ, బుద్ధ్యాదులకు సాక్షీ, స్థూలమూ – సూక్ష్మమూ – కానిదీ నేను–అనే మాటకు సరియైన అర్థమూ, లోపల సదానంద ఘనమూ, (మాటలతో చెప్పటానికి వీలుకానిదీ.)

[నిత్యమంటే మొదలూ తుదా లేనిది; అద్వయం– రెండవదేదీ లేనిది; అఖండం – దేశకాల పాత్రలచేత విభజింపరానిది – అంటే సర్వ వ్యాపి. చిదేక రూపం–జ్ఞానం లేక ప్రజ్ఞ ఒకే రీతిగా ఉండేది. బుద్ధ్యాది సాక్షి – బుద్ధికీ, మనసుకూ, శరీరానికీ చేసేపనులన్నిటికీ సాక్షిగా

ఉండేది. సదస ద్విలక్షణం - స్థూలమూ కాక, సూక్ష్మమూ కాక, ఆ రెండిటికీ వేత్తై ఉండేది - అంటే ఆ స్థూల సూక్ష్మాలను వెలిగించి చూపేది.]

శ్లో. ఇత్థం విపశ్చిత్ సదసద్వి భజ్య
నిశ్చిత్య తత్వం నిజబోధ దృష్ట్యా
జ్ఞాత్వా స్వమాత్మాన మఖండ బోధం
తేభ్యో విముక్తః స్వయమేవ శామ్యతి. 353

తే. గీ. ఈ విధంబుగ సదసత్తు వేర్పడించి
జ్ఞాన దృష్టిని తత్వ నిశ్చయ మొనర్చి
ఆత్మ పరిపూర్ణ జ్ఞాన మంచరసి, బుధుడు
వీడి ప్రతి బంధముల; శాంతి వెలయుటొప్పు.

పండితుడైన వాడీ విధంగా సత్యమేదో, అసత్యమేదో, చక్కగా విచక్షణచేసి, తన జ్ఞాన దృష్టితో సత్యాన్ని నిర్ణయించి పరిపూర్ణ జ్ఞానరాసియైన ఆత్మను అనుభవించి, నేరుగా శాంతిని పొందుగాక!

354-372 సమాధి నిరూపణ

శ్లో. అజ్ఞాన హృదయ గ్రంథేః - నిశ్శేష విలయస్తదా
సమాధినాఽవికల్పేన - యదాఽద్వైతాత్మ దర్శనం. 354

తే. గీ. నిర్వికల్ప సమాధిలో నిలువనేర్చి
ద్వైత రహితంబుగా నాత్మ దర్శనంబు;
చేసినప్పుడు వీడు నిశ్శేషముగను
హృదయమున గ్రంథుల జ్ఞాన హేలజములు.

అహం బ్రహ్మాస్మి-అనే మహావాక్యానికి లక్షితార్థం - అంటే నేను శరీరాన్ని కాను; మనసును కాను; బుద్ధిని కాను; చూచి అనుభవించి భావించే ఇంద్రియాలను కాను; అన్నిటినీ వెలిగించే నేను-అదే పదాని